

بسم الله الرحمن الرحيم

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر افعال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، دانشجویان و اعضای هیئت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.

۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.

۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.

۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشیاء نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۹- اصل برانست: التزام به برانست جویی از حرکت رفقار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبه های غیر علمی می آلائند.

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب مجید رضایی بافقی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی که در تاریخ ۱۳۹۵/۰۶/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان " : (تطبیق اصول اساسی تأمین اجتماعی و جایگاه آن در حقوق ایران و اسلام)" با کسب نمره..... دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مجید رضایی بافقی

تاریخ و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته حقوق عمومی

عنوان

": (تطبیق اصول اساسی تأمین اجتماعی و جایگاه آن در حقوق ایران و اسلام)

استاد راهنما

دکتر حمزه اسفندیاری

نگارش

مجید رضایی بافقی

تابستان ۱۳۹۵

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M..A)

نام و نام خانوادگی دانشجو : مجید رضایی بافقی در تاریخ رشته : حقوق عمومی

از پایان نامه خود با عنوان : " (تطبیق اصول اساسی تأمین اجتماعی و جایگاه آن در حقوق ایران و اسلام)

" با درجه..... و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضاء هیات داوری سمت امضاء اعضای هیات داوری

۱ - جناب آقای دکتر حمزه اسفندیاری استاد راهنما

۲ - جناب آقای دکتر محمد تقی رضایی استاد مشاور

۳ - جناب آقای دکتر حمید رضا محمودیان استاد داور

مراتب فوق مورد تایید است . مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

سپاسگزاری

شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا
بر منتهای مطلب خود کامروا شدم
منت خدای را عز و جل که هر نعمتش ممد حیات است و مفرح ذات و بر هر
نعمتی شکری واجب و به شکر اندرش مزید نعمت و رحمت
از دست و زبان که بر آید
از عهده شکرش به در آید
سپاس و درود بی پایان به پدر و مادرم و اساتیدم که به من زندگی دادند و من
چیزی ندارم جز عشق که به آنان تقدیم کنم.
و تقدیر و تشکر از همسرم که بار سختی و مشقات را بر دوش کشید و یار و
همراه زندگی و فرزندم بود.

تقدیم به:

دانشجویان حقوق و دانش آموختگان و فرهیختگان که دل در گرو علم و دانش و آگاهی و معرفت دارند و همکاران فهیم و با شرافت و صدیق تأمین اجتماعی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۲	۱- بیان مسأله اساسی تحقیق
۳	۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق و جنبه های نوآوری آن
۳	۳- ادبیات و سوابق مربوطه تحقیق
۴	۴- پرسشها و فرضیه های تحقیق
۴	۶- اهداف برجسته تحقیق و نام بهره وران
۴	۷- ساختار تحقیق
فصل اول: کلیات	
۷	۱-۱- گفتار اول: اصول اساسی تأمین اجتماعی.....
۷	۱-۱-۱- مبحث اول: تعریف
۸	۱-۱-۲- مبحث دوم: قلمرو مشمول
۹	۱-۱-۳- مبحث سوم: بیمه های اجتماعی عمومی
۱۳	۱-۱-۴- مبحث چهارم: مساعدت ها و حمایت های اجتماعی
۱۷	۲-۱- گفتار دوم: مبانی و ویژگیهای عمومی حقوق تأمین اجتماعی.....
۱۷	الف) گرایش به جهانی شدن موازین آن
۱۷	ب) پیدایش مقررات تأمین اجتماعی به عنوان بخشی از مقررات حقوق کار و سپس استقلال آن
۱۸	ج) تأمین اجتماعی به عنوان یک حقوق بشری
۱۸	د) تأمین اجتماعی دیدگاهی است اقتصادی محصول تفکرات اقتصاددانان اجتماعی
۲۰	ه) تأمین اجتماعی بعنوان دیدگاهی که حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی رادر بر می گیرد
۲۱	۱-۲-۱- مبحث اول : تاریخچه و مفهوم تأمین اجتماعی در ایران و جهان
۳۵	بند اول - تدابیر لازم برای افزایش تبعیت از برنامه های تأمین اجتماعی
۳۶	بند دوم - توسعه نقش زایمان
۳۷	بند سوم - اصلاحات در واکنش نسبت به سال خوردگی جمعیت
۳۸	بند چهارم: بهبود کارایی و نحوه ارائه خدمات
۴۲	۱-۲-۲- مبحث دوم : تأمین اجتماعی در قرآن.....
فصل دوم: حقوق تأمین اجتماعی در ایران	
۵۰	۱-۲-۱- گفتار اول: جایگاه و تاریخچه.....
۵۲	۲-۲- گفتار دوم: تأمین اجتماعی در حقوق ایران.....
۵۲	۱-۲-۲- مبحث اول: جایگاه تأمین اجتماعی در قانون اساسی
۵۴	۲-۲-۲- مبحث دوم: مخاطرات مورد حمایت قانون

بند ۱-حوادث و بیماری های شغلی (کاری).....	۵۵
بند ۲-بارداری.....	۵۹
بند ۳-کمک ازدواج.....	۶۱
بند ۴-غرامت دستمزد.....	۶۳
بند ۵- از کار افتادگی.....	۶۴
بند ۶-بازنشستگی.....	۶۷
الف- شرایط بازنشستگی.....	۶۸
ب- دریافت های بازنشستگی.....	۷۳
۳-۲-گفتار سوم: تطبیق تأمین اجتماعی در حقوق ایران و کشورهای توسعه یافته.....	۷۸
۳-۲-۱-مبحث اول: مخاطرات، نیاز و مزایای اجتماعی.....	۷۸
بند اول: مزایای نقدی و غیر نقدی.....	۸۰
۳-۲-۲-مبحث دوم: مستمری سالمندی و بازنشستگی.....	۸۶
۳-۳-۲-مبحث سوم : مستمری بازماندگان.....	۹۲
۳-۳-۴-مبحث چهارم : ناتوانی در انجام کار (کارافتادگی).....	۹۶
بند اول: ناتوانی محدود و بلند مدت.....	۹۸
۳-۳-۵-مبحث پنجم : بیمه بیکاری.....	۱۰۱
۳-۳-۶-مبحث ششم : حمایت های قضائی.....	۱۰۸
فصل سوم: تأمین اجتماعی در اسلام	
۳-۱-گفتار اول: مبانی و اهداف.....	۱۱۴
۳-۱-۱-مبحث اول: عدالت اجتماعی.....	۱۱۴
۳-۱-۲-مبحث دوم: ایجاد امنیت و آرامش خاطر.....	۱۱۵
۳-۱-۳-مبحث سوم: نوع دوستی.....	۱۱۶
۳-۱-۴-مبحث چهارم: همبستگی اجتماعی.....	۱۱۷
۳-۱-۵-مبحث پنجم: رفع فقر و محرومیت.....	۱۱۸
۳-۱-۶-مبحث ششم: تأمین فضایل اخلاقی.....	۱۱۹
۳-۲-گفتار دوم: راهبردهای حمایتی.....	۱۲۰
۳-۲-۱-مبحث اول: حمایت های مستقیم قرآنی.....	۱۲۰
بند اول- موارد اختلاف شیعه و سنی در باب خمس.....	۱۲۲
بند دوم - مقررات مربوطه به اصل پرداخت حق بیمه و ارسال لیست جرائم تاخیر مربوطه.....	۱۲۴

۱۲۴.....	۲-۲-۳-مبحث دوم: راهکارهای حمایتی غیرمستقیم
۱۲۵.....	بند ۱-نذر
۱۲۵.....	بند ۲-وصیت
۱۲۵.....	بند ۳-عهد و پیمان
۱۲۶.....	۳-۲-۳-مبحث سوم: راهبردهای بیمه ای
۱۲۶.....	بند ۱: عهد و میثاق
۱۲۷.....	بند ۲-ضمان و کفالت
۱۲۷.....	بند ۳-مصالحه
۱۲۸.....	بند ۴-دیات

فصل چهارم : تطبیق تأمین اجتماعی در ایران و اسلام

۱۳۱.....	۴-۱- گفتار اول: لزوم تطبیق تأمین اجتماعی
۱۳۳.....	۴-۱-۱- مبحث اول : تطبیق تأمین اجتماعی در اسلام و ایران و دلالت آن بر الگوهای نوین
۱۴۱.....	۴-۱-۲-مبحث دوم : مبانی جواز تأمین اجتماعی در اسلام و حکومت اسلامی
۱۴۱.....	بند اول : تاریخچه موضوع
۱۴۲.....	بند دوم : تاریخچه خدمات اجتماعی
۱۴۳.....	بند سوم : مباحث مفهومی
۱۴۴.....	۱) اقسام تکافل اجتماعی
۱۴۴.....	الف) انواع تکافل اجتماعی
۱۴۵.....	ب) مبانی تکافل اجتماعی
۱۴۵.....	ج) محور اول. مبانی قرآنی تکافل
۱۴۶.....	د) تکافل در سیره و روایات
۱۴۷.....	ه) سیره مسلمانان
۱۴۷.....	و) مبانی عقلی تکافل اجتماعی
۱۴۷.....	۲) مبانی فلسفی تکافل اجتماعی
۱۴۸.....	الف) فلسفه خلقت
۱۴۸.....	ب) فلسفه الاجتماع
۱۴۹.....	ج) تکافل اجتماعی تأمین کننده حقوق اجتماعی
۱۵۰.....	د) منابع تکافل اجتماعی

ه) انواع ابزارهای مالی	۱۵۰
و) راهبردهای حمایت و کفالت	۱۵۱
ز) تکافل اجتماعی و کاهش فقر	۱۵۲
ح) عمومیت تکافل اجتماعی	۱۵۳
بند چهارم- نتیجه‌گیری	۱۵۴
۴-۱-۳ - مبحث سوم : حقوق تأمین اجتماعی ایران و مجوز دولت اسلامی در کسر حق بیمه	۱۵۴
بند اول : آیین نامه اجرایی قانون الحاق یک تبصره به ماده ۳۸ قانون تأمین اجتماعی	۱۵۸
فصل پنجم : نتیجه‌گیری و پیشنهادات	
۵-۱- نتیجه‌گیری	۱۶۲
۵-۲- پیشنهادات	۱۶۳
فهرست منابع و مأخذ:	۱۶۴

چکیده

آیا اصول اساسی تأمین اجتماعی می تواند به صورت تطبیقی مورد تحقیق واقع شود؟ نظام تأمین اجتماعی به منظور یافتن راه حل هایی برای پوشش خلاء موجود و رفع نقاط ضعف و همچنین برای یافتن طرح ها و برنامه های جدیدی در خصوص تأمین اجتماعی که اثربخشی آن ها در سایر کشورها مورد بررسی قرار گرفته است و از آنجا که اصول اساسی تأمین اجتماعی در کشورها مشابه نیستند نیازمند تطبیق حقوق تأمین اجتماعی و مقایسه خود میباشد. و در این خصوص موقعیت یا جایگاه حقوق اسلام و ایران در تأمین اجتماعی چگونه می تواند بررسی و شناسایی شود؟ که در این زمینه می توان اشاره کرد که فقه اسلامی دیدگاهی در زمینه تأمین اجتماعی دارد، از جمله از طریق زکات، خمس، خراج و جریمه های مالی (کفاره ای) یا از طریق اختصاص مالکیت ثروت های طبیعی عموم مردم (فی و انفال) و موظف کردن مسئولان جامعه در جهت عدالت و تأمین اجتماعی است و حقوق ایران قوانین مدون اجتماعی در زمینه تأمین اجتماعی وضع کرده است، از جمله در اصل ۲۹، ۲۵، ۲۳ ق ۱ .

در نهایت آنچه میتوان نتیجه گرفت تبعیت و الزام در قانون ایران برای هیئت حاکمه است اما دیدگاه فقهی می تواند در هدایت منابع مالی به سوی تأمین اجتماعی و عدالت اجتماعی بسیار موثر و اصول سایر کشورها در پیشرفت و توسعه ی تأمین اجتماعی ایران کارساز و پیشرو باشد.

مقدمه

۱. بیان مسأله اساسی تحقیق

اصطلاح تأمین اجتماعی نخستین بار در سال ۱۹۳۵ (م) به طور رسمی باتصویب قانون تأمین اجتماعی در آمریکا مطرح شد. برای درک مفهوم تأمین اجتماعی، باید به نیاز اساسی انسان به امنیت و آسایش خاطر به صورت فردی و گروهی در قبال حوادث، بحران ها و پیش آمدهای روزمره توجه کرد در ابتدا امنیت در صدد حفظ خود و اطرافیان در برابر حمله حیوانات یا انسانهای دیگر و بلایای طبیعی، سیل و زلزله مورد نظر بوده است. اما به مرور بار شد آگاهی ها، آسایش خاطر مفهوم گسترده ای پیدا کرد و بخشی از آن شامل امنیت در برابر گرسنگی، بیماری، پیری، بیکاری، تأمین زندگی خانواده و وضع زندگی بازماندگان پس از مرگ سرپرست را می شود. تأمین اجتماعی در ایران نیز منبعت از این آگاهیها و انقلاب صنعتی که تابع نیروی جان (ماشین و ربات) جایگزین نیروی کار و بازو قرار گرفت و بیکاری و فقر و حوادث ناشی از کار و نیرو را به وجود آورد (رشد و توسعه) پیدا کرد باتوجه به اینکه نظام تأمین اجتماعی ایران از غرب گرفته شده است برای پوشش خلأهای موجود و رفع نقاط ضعف نیازمند تطبیق خود با سایر کشورها است و ایجاد و اعمال اسناد فراملی بین المللی به منظور هماهنگی نظام های داخلی تأمین اجتماعی نیازمند تلاش تطبیقی است.

که شامل مقررات و مقاله نامه و کنوانسیون های سازمان بین الملل کار ilo از جمله تفسیر کلی شماره ۱۹ کمیته حقوق اقتصادی و فرهنگی و مقاله نامه شماره ۱۰۲) مربوط به حداقل استانداردهای تأمین اجتماعی می شود. و با توجه به اینکه اسلام نیز در این زمینه آموزه هایی در خصوص امنیت و رفاه و آسایش و تأمین حوائج اساس انسانی دارد و حمایت های مستقیم و غیر مستقیم در قرآن و سیره نبوی و احادیث از جمله در زکات، خمس، خراج، جریمه های مالی (کفارات)، انفاق، صدقه، عطیه و هبه ضمان و کفالت و جریره دیده می شود که در تطابق کامل با قوانین و مقررات تأمین اجتماعی در ایران دارد و با توجه به اینکه قوانین تأمین اجتماعی تمامی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سیاسی در برمی گیرد با تطبیق آموزه های قرآن و اسلام و استفاده از کنوانسیون ها و مقاله نامه های بین المللی رفاه و آسایش و شرایط مطلوب زندگی را فراهم آورده و به کشورهای پیشرفته در این زمینه نزدیک شود.

۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق و جنبه های نوآوری آن

باتوجه به اهمیت تأمین اجتماعی و توسعه روز افزون آن که آنرا از یک نهاد عمومی غیردولتی به یک سازمان نهاد با کارکردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و سیاسی کرده است و جزء حقوق عمومی محسوب می شود ضرورت مطالعه و تطبیق و تحقیق در کشور های غربی که مبدأ سازمان های اجتماعی محسوب می شود و کشورهای پیشرو و سازمانهای بین المللی کار و آموزه های دین مبین اسلام از قرآن و سنت و اجتماع گرفته تا احادیث و روایات معصومین فناوای فقهی مجتهدین و سنگ نوشته ها و خط نوشته هایی که در ایران باستان و حقوق تأمین اجتماعی در ایران بیشتر احساس و در ایجاد قوانین و اصول اساسی مستحکم تأمین اجتماعی و رفاه و آسایش و امنیت برای آحاد جامعه نقش بسزا را ایفا می کند. و در این زمینه مبانی جواز تأمین اجتماعی در دین مبین اسلام و جریمه و کفارات است و اینکه چه توجیهی می تواند از کارگر یا کارفرما در صدی براساس مزد بعنوان حق بیمه جبراً دریافت که می تواند از جنبه های نوآوری این تحقیق و مطالعه تطبیق باشد.

۳- ادبیات و سوابق مربوطه تحقیق

در این زمینه تحقیقات و پژوهشهای مختلفی با موضوع تطبیق تأمین اجتماعی در کشورهای مختلف صورت گرفته و پیشینه تحقیق در خصوص حقوق تأمین اجتماعی در ایران و تأمین اجتماعی در اسلام موارد متعددی است که به بعضی از آنها اشاره می شود.

- مبانی حقوق تأمین اجتماعی در ایران تألیف مرتضی نصیری. مؤسسه عالی پژوهش تهران، ۱۳۸۲
- تأمین اجتماعی در اسلام تألیف مهدی رشوندص ۶۳-۱۸۸
- نظام تأمین اجتماعی در ایران مؤلف محمدتقی حسینی، انتشارات کار و تأمین اجتماعی
- تأمین اجتماعی در ایران تألیف ناهید اعتضادپور، فهیمه رجبی راد، موسسه پژوهش عالی تهران، ص ۱۵
- مقاله های بین المللی کار، تألیف محمدرضا سپهری و همکاران، انتشارات مؤسسه کار و تأمین اجتماعی ج ۱
- تأمین اجتماعی مقدمه ای از اصول اساسی مولف پروفیسور دنی پیترز ترجمه فرارمز فیروزی مندی-سمیره احمدی مؤسسه مطالعات و دانش های حقوق شهر دانش چاپ اول ۱۳۸۸
- درآمدی بر حقوق تأمین اجتماعی عزت اله عراق مؤسسه پژوهش ۱۵
- حقوق اساسی جمهوری اسلامی، محمدهاشمی، جلد دوم، انتشارات میزان، چاپ نهم ۱۳۸۹

۴- پرسش‌ها و فرضیه های تحقیق

- a. آیا اصول اساسی در تأمین اجتماعی می تواند به صورت تطبیقی مورد تحقیق واقع شود؟
- b. آیا اصول اساسی تأمین اجتماعی در همه کشورها مشابه هستند؟
- c. موقعیت و جایگاه حقوق اسلام و ایران در تأمین اجتماعی چگونه باید شناسایی شود؟

۵- فرضیه های تحقیق

- d. تأمین اجتماعی به عنوان رشته ی مستقل در بین رشته های دیگر حقوق می تواند مستقلاً بر اصول و قواعدی استوار باشد.
- e. اصول اساسی تأمین اجتماعی در کشورها متفاوت و تطبیق و مقایسه آن با کشورهای مختلف می تواند به توسعه و تعمیق تأمین اجتماعی و گسترش رفاه و آسایش و رفع فقر و محرومیت در جامعه به عنوان حکمرانی خوب بیانجامد.
- f. فقه اسلامی دیدگاهی در تأمین معاش مردم دارد و حقوق ایران قوانین مدون در زمینه اجتماعی وضع نموده است که با توجه به ضمانت های اجرایی و الزام آور آموزه های اسلامی و دیدگاه های فقهی و منابع عظیمی که وجود دارد می بایست اصلاحاتی در قوانین و مقررات تأمین اجتماعی صورت گیرد.
- g. بیان تفاوت دیدگاه های فقهی و حقوق موضوعه ایران در اختیار در فقه و الزام در قانون ایران برای حاکم است.

۶- اهداف برجسته تحقیق و نام بهره وران

با عنایت به تفاوت ها و تطبیق قوانین و مقررات کشورهای مختلف عضو ISSA سازمان بین المللی کار ILO بررسی و تطبیق قوانین کشورهای اروپایی توسعه یافته و آموزه ها و مولف هایی که در اسلام و قرآن جهت ساز و کارهای تامین اجتماعی از قبیل امنیت و آرامش خاطر، عدالت رفع فقر و محرومیت با نوع دوستی، نذر، عهد و میثاق، نهان و کفالت و مصالحه وجود دارد، می تواند برای کشورهای جهان سوم و خصوصاً ایران کارگر و مؤثر باشد و با مقایسه قوانین و مقررات درخور و شایسته برای جامعه تدوین و نوشته شود.

۷- ساختار تحقیق

ساختار تحقیق در پنج فصل گنجانده شده است. که فصل اول کلیات مربوط به مفهوم تامین اجتماعی، اصول اساسی تامین اجتماعی از جمله مستمری، از کار افتادگی، غرامت دستمزد، بارداری و قلمرو شمول و بیمه های اجتماعی عمومی است و تاریخچه تامین اجتماعی و تطبیق تامین اجتماعی و جایگاه آن در ایران و اسلام است.

فصل دوم، حقوق تامین اجتماعی در ایران و مخاطرات و نیازهای مورد حمایت قانون از دیدگاه قوانین و مقررات اجرای حقوق ایران بحث می شود از جمله فرامان نقدی، غیرنقدی حمایت های قضایی، ناتوانی محدود و بلندمدت است و غیره.

فصل سوم تامین اجتماعی در اسلام و مبانی و اهداف در راهبردهای حمایتی و بیمه ای و مقایسه آن با حقوق ایران می پردازد از جمله عدالت اجتماعی، نوع دوستی، همبستگی اجتماعی، نذر، وصیت، مصالحه، ضمان، کفالت فصل چهارم، تطبیق تامین اجتماعی در کشورهای مختلف و بررسی آن بانظام حقوقی ایران و اسلام است که به منظوریافتن راه حل هایی برای پوشش خلاء های موجود و رفع نقاط ضعف و همچنین برای یافتن طرح ها و برنامه های جدید در حقوق تامین اجتماعی که اثر بخش آن از سایر کشورها مورد بررسی قرار گرفته است نیازمند تطبیق تامین اجتماعی با سایر کشورهاست.

فصل پنجم، نتیجه گیری و پیشنهاد که با بررسی جایگاه حقوق ایران و اسلام در تامین اجتماعی و تطبیق تامین اجتماعی به توسعه و تعمیق تامین اجتماعی در ایران کمک شود و در پیشنهادات با توجه به آموزه های اسلامی و دیدگاه های فقهی بررسی گردد که چگونه می توان حقوق تامین اجتماعی را گنجانده و در رفع فقر و محرومیت و توسعه ی پایدار کوشید.

فصل اول: کلیات

۱-۱-۱- گفتار اول: اصول اساسی تأمین اجتماعی

۱-۱-۱-۱- مبحث اول: تعریف

الف: تأمین اجتماعی چیست؟

اصطلاح تأمین اجتماعی در فرهنگ ما نه تنها برای عوام بلکه برای اکثر تحصیل کردگان نیز مفهوم روشن و واضحی ندارد و حداکثر مفهومی در ردیف بیمه های اجتماعی از آن استنباط می کنند، شاید این ابهام به لحاظ جوان بودن و تازگی داشتن مباحث علمی در ارتباط با آن در جامعه ما باشد.

اصطلاح تأمین اجتماعی نخستین بار در سال ۱۹۳۵ م به طور رسمی با تصویب قانون تأمین اجتماعی در آمریکا مطرح شده است.^۲

برای درک مفهوم تأمین اجتماعی باید به نیاز اساسی انسان به امنیت و آسایش خاطر به صورت فردی و گروهی در قبال حوادث، بحران ها و پیش آمدهای روزمره توجه کرد. این نیاز به امنیت در روند تکامل زندگی بشر متناسب با میزان آگاهی ها و شرایط زندگی وی دگرگون شده است. در ابتدا امنیت در صد حفظ خود و اطرافیان در برابر حمله حیوانات یا انسان های دیگر و بلایای طبیعی مانند سیل و زلزله مورد نظر بود اما به مرور با رشد آگاهی ها آسایش خاطر مفهوم گسترده ای پیدا کرد و بخشی از آن شامل امنیت در برابر گرسنگی، بیماری، پیری، بیکاری، تأمین زندگی خانواده و وضع زندگی بازماندگان پس از مرگ سرپرست را می شود. بشر پیوسته در حال جستجوی راه حلی برای تأمین آسایش خاطر بوده و به تناسب درجه رشد و آگاهی راه های متناسب با وضعیت موجود و متعددی را برگزیده است، برای مثال امنیت انسان در برابر حملات حیوانات و انسان های دیگر با شکل گرفتن جوامع انسانی و سازمان یافتگی آن به طور نسبی تأمین می شود و یا حفظ انسان در برابر گرسنگی و پیری توسط خانواده و یا اقوام یا قبیله و یا اقدامات نیکوکاری صورت می گرفت.

هر چند که معیارهای مربوط به امنیت در هر جنبه از آن باید با توجه به زمان و شرایط آن تفسیر نمود و نمی توان ادعا کرد که حتی انسان امروزی در برابر حمله دیگران و گرسنگی دارای امنیت کامل است. راهی که انسان برای تأمین آسایش خاطر مورد بحث پیموده است منجر به پیدایش نظامی شده که تحت عنوان تأمین اجتماعی مطرح می شود. این نظام در پی تحولات دو قرن اخیر و به دنبال صنعتی شدن جوامع به وجود آمده که ابتدا به صورت بیمه های اجتماعی و سپس تأمین اجتماعی سازمان یافته است.

به بیان دیگر وقوع انقلاب صنعتی در غرب و آثار متعددی که در پی داشت دگرگونی اساسی در زندگی قشر خاصی از جامعه ایجاد کرد. این افراد کسانی بودند که از طریق واگذاری نیروی کار خود (کارگران) به دیگران ارتزاق می کردند. بر اثر انقلاب صنعتی و اختراع ماشینی در نتیجه کاهش نیاز به کار انسان و از طرف دیگر

^۱ - این واژه ترجمه اصطلاح انگلیسی (social security) و فرانسوی آن securite sociale می باشد.

^۲ - آقای دکتر عراقی از قول یکی از حقوقدانان فرانسوی فرموده اند: ظاهراً اصطلاح تأمین اجتماعی اولین بار در قرن نوزدهم به وسیله بلیوار مبارز مشهور آمریکا لاتین به کار رفته است.

سیل مهاجرت از روستا به مراکز صنعتی باعث ازدیاد آنها و افزایش تقاضا برای کار شده بود. افزایش بیکاری به علت عدم تعادل بین تقاضا و عرضه نیروی کار و در نتیجه گرسنگی آنها و خانواده‌شان و افزایش حوادث حین انجام کار به علت ابتدائی بودن ابزار کار و نبود مقررات حمایت مربوط به کار جهت محدود کردن ساعت کار و الزام کارفرمایان به رعایت و انجام اقدامات حفاظتی، بهداشتی و رفاهی منجر به نارضایتی شدید آنها و وقوع درگیری در مراکز صنعتی و رشد مبارزات آنها بر علیه کارخانه داران و صاحبان سرمایه شد و می‌توان گفت در این شرایط زحمت کشانی که تنها از طریق نیروی کار معیشت خود و خانواده را تأمین می‌کردند بیش از هر زمان دیگری فاقد امنیت شغلی، غذایی و جسمی بودند. و به لحاظ تسلط تفکر لیبرالیسم اقتصادی سیاسی، اجتماعی در قرن ۱۸ و ۱۹ حکومت‌ها ضرورتی برای ساماندهی مقررات جهت بهبود شرایط کار و حمایت از کارگران در برابر بیکاری، بیماری، پیری وضع کردند و اقدامات عملی نیز در این مورد انجام می‌دادند. این اقدامات هر چند که در ابتدای نظر به حمایت از کارگران و تأمین امنیت شغلی، غذایی و جسمی آنها بود اما با رشد فرهنگ جوامع و توسعه اقتصادی کشورها افراد دیگر اجتماع نیز که توانایی معیشت و نیازهای اولیه خود را نداشتند در بر گرفت و به تدریج توسعه یافت و جوامع مختلف برای حفظ حیات و شئونات و احترام انسانی اعضای خود اقداماتی را به طور سازمان یافته انجام دادند به نحوی که اقدامات فوق به صورت یک سازمان حقوق اجتماعی و اقتصادی در کشورها درآمد و در چهارچوب آن جامعه برای حمایت از اعضای خود در مقابله با بحران‌های اقتصادی- اجتماعی اقداماتی را تدارک دیده است که مجموع این اقدامات و حمایت‌ها را تأمین اجتماعی می‌نامند.

بنابراین تأمین اجتماعی را می‌توان چنین تعریف کرد:

مجموعه اقدامات سازمان یافته ای که جامعه برای حمایت از اعضای خود به هنگام تنگناهای اقتصادی و اجتماعی مانند بیماری، حادثه ناشی از کار، پیری و از کار افتادگی و مرگ سرپرست خانواده که فرد و خانواده‌اش را دچار بحران می‌کند پیش بینی و انجام می‌دهد.

۱-۱-۲-مبحث دوم: قلمرو مشمول

بدون شک یکی از مهم‌ترین طبقه بندی‌های بیمه‌های اجتماعی، طبقه بندی بر اساس قلمرو مشمول آنهاست. علی‌الاصول بیمه‌های اجتماعی می‌توانند کلیه اتباع ساکن در یک کشور را تحت پوشش قرار دهند. زمانی که این بیمه‌ها، اقشاری از قبیل جمعیت شاغل، مزد گیران خویش فرمایان، کارمندان دولتی یا زیر گروه‌های آنها را تحت پوشش قرار می‌دهند، بیمه‌های اجتماعی شغل یا حرفه‌ای خوانده می‌شوند. بیمه‌های اجتماعی عمومی، تمامی ساکنین یک کشور را مورد حمایت قرار می‌دهند. البته سکونت در یک کشور خاص به منزله مقیم بودن در آن کشور نیست. در حقیقت، شخص باید شهروند واقعی آن کشور بوده، در آنجا سرمایه گذاری داشته باشد و یا هرگونه ارتباط واقعی و موثری را با کشور مذکور نشان دهد؟ به منظور ورود به شبکه بیمه‌های اجتماعی عمومی، شخص باید سکونت خود را در لحظه مطالبه مزایای بیمه‌های اجتماعی ثابت کند. این بدان معنا نیست